

A Székely rendi nemzetet, mint önálló erdélyi politikai szerveződést, az 1437. szeptember 17-én Kápolnán a magyar nemességgel és a szász nemzettel megkötött egyezségtől tartja számon a történelem. Az egyezséget, uniót – mint köztudott – a belső és külső ellenség, azaz az akkor zajló parasztfelkelés, valamint a török veszedelem elleni védekezés lehetősége hívta létre.

Az egyezséget többször megújították, tartalmában kiegészítették-bővítették, de a székelység mindvégig annak egyik tagja maradt, mint a vármegyei nemesség és a szász nemzet is. Középkori rendi nemzetekről van szó, amelyek fennmaradtak Erdélyben az 1848-as forradalomig. Emlékeztetőül lássuk röviden, mit is értünk rendiségen, rendi nemzetten.

Nyugat-Európa 13–15. századi történetének meghatározó jellegzetessége a rendiség volt. A rendek azonos jogállású, örökletes kiváltságok birtokába jutott társadalmi csoportokból alakultak ki, és szabályozott képviseleti rendszer keretében, a rendi országgyűléseken érvényesítették jogaikat az államban. A rendiségben az egyének jogait és kötelezettségeit nem saját helyzetük határozta meg, hanem az, hogy milyen társadalmi rendnek voltak a tagjai. A közgondolkodás is a rendi hovatartozásuk alapján különböztette meg az embereket és az egyes csoportokat. Amint a jeles történész, Hajnal István, a kérdés kiváló ismerője írta, egyik rend kialakulása sem tudatos szerveződés, hanem spontán fejlődés eredménye volt, amelynek során a 12–13. században földesúri réteg alakult ki s az elkülönült a parasztságtól. Az előbbi kiváltságos renddé vált, a parasztság viszont kevés kivétellel (Svájc, a skandináv országok, néhány német és olasz tartomány) mindenhol kívül rekedt a rendiség szervezetén, emiatt a rendi képviseletből is kimaradt. Ez jellemezte az erdélyi helyzetet is.

A székely nemzetségi társadalomból a 14–15. században három rend alakult ki: előbb a lovas katonák, a lófők és a gyalogok rendje, s rövideSEN a főemberek rendje. A székely rendiség katonai jellegét a társadalmi rendek elnevezése is jól mutatja. A székely katonai rendek az állandó katonai szolgálat vállalása által jutottak olyan szabadságjogokhoz, mint az adómentesség, az önszerveződés (tisztségviselők választása), saját birtokjog és egyebek. A székelyekről állapította meg a legkiválóbb magyar jogtudós, Werbőczy István az 1517-ben kinyomtatott Tripartitum (Hármaskönyv) című művében: „Teljesen külön törvények és szokások szerint élnek, a hadi dolgokban igen jártasak, és az örökségeket és tisztségeket, régi szokás alapján, törzsek, nemzetségek és nemzetségi ágak szerint osztják el maguk között”. Az előbb említett mindhárom székely katonai rend egyaránt a székely nemzethez tartozott, annak kollektív nemesi státusa révén, mert a székely rendiségben voltak egyetemes jellegű, minden székely és mindhárom rend számára érvényes szabadságjogok.

A székelység, amint már említettük, a hadi szolgálattal szerezte meg a szabadságjogait. Minden székely férfi köteles volt saját költségén fejenként katonáskodni a számára kijelölt alakulatban és helyen. A szászok viszont nagyobb összegű adó fejében meghatározott nagyságrendű katonai alakulatot állítottak ki, de fejenkénti hadi szolgálatra nem kötelezték őket. Megállapítható tehát, hogy a székely szabadság jogforrása a katonai szolgálat volt. A három székely rend sajátos jogai mindaddig voltak megtarthatók, amíg teljesíteni tudták hadi feladataikat, illetve amíg szükség volt a székely haderőre. Mátyás király 1473-ban, majd II. Ulászló 1499-ben kiadott rendelkezései szabályozták a hadviselés módját.

Az első nagy rést ezen a rendszeren az ütötte, hogy az önálló Erdélyi Fejedelemség szerveződése idején a nagy tömegű gyalogrend hadi szolgálataira már csak kisebb mértékben tartottak igényt, mert nem volt rá szükség. Annál inkább kellett az adózó nép, hiszen a fejedelemség (új állam) fenntartása költséges volt. Ezért megkezdődött a gyalogrend adóztatása. Ezt a közsékelység és az elszegényedett lófők nem tudták elfogadni, ezért 1562-ben hatalmas felkelést indítottak el. Azonban a fejedelmi hatalom elfojtotta, a közsékelységet fejedelmi jobbágyságra vetette, s nem kis részüket földesuraknak adományozta. S bár később a fejedelmek a székelyek egy részét felmentették a jobbágyság alól s visszavették katonai szolgálatra, de a volt gyalogrend a régi jogait többé nem tudta visszaszerezni – még ismételt tiltakozásai, felkelései révén sem. De a küzdelemben a székely identitás erősödött, amit a székely történetírók, krónikások igyekeztek ki is fejezni (de ez egy más téma, amire most nem térhetünk ki). Példaként mégis megemlítem a történetíróként és magas rangú tisztségviselőként is kiváló hidvégi Mikó Ferencet, aki az 1611. évben készült *História a maga életében történt dolgokról* című magyar nyelvű munkájában ezt írja „az én Uram Bethlen Gábor főkapitány... én annak egy főember szolgája, erdélyi és igaz régi Székely Nemzet vagyok”. Ez vallomással felérő öntudat kifejezése volt. A fejedelmi korszakban az alapvető rendi jogokat Székelyföldön elsősorban a két felső rend, a primorok és a lófők rendje gyakorolhatta, s részben a nemesi diplomát szerzett armalisták rendje.

A történetileg kialakult székely rendiség további változást szenvedett a Habsburg-korszakban, a 17. század végétől az 1848-as forradalomig. Bár az 1691-es Diploma Leopoldinum kinyilvánította, hogy hadfelkelési kötelezettségük mellett a székelyek megőrzik adómentességüket, 1701-ben már bevezették a volt gyalogrend megadóztatását. Aztán a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc leverése után, 1711-ben megszüntették a régi székely hadi rendszert, s ezzel az egész szabad székelység nagy része szabadparaszti státusba jutott. Ugyanakkor adófizetésre kötelezték a legalább három adózó jobbággal nem rendelkező lófőket, armalistákat és egytelkes nemeseket is. A lesüllyedt székely rendek szabadságjogaik elvesztése miatt a „sérelemi politika” elszánt képviselői lettek a Habsburg-hatalommal szemben. Az 1790–91-es erdélyi országgyűlésen a székely követek azt kérték, hogy az országgyűlés segítse „a székely nemzetnek törvényellenes adózás alá vonatott részét azon mostani adózás és egyéb nemteleneket illető terhek alól kiemelkedni és törzsökös nemesi állapotjába visszahelyeztetni”. Ezt a kérelmet a Habsburg-hatalom azonban nem fogadta el, mert egészen más székely politikát kezdeményezett.

Ennek során 1762–1764-ben megszervezték a székely határőri rendszert, ami újabb forrása volt a székely sérelmeknek. Mint ismeretes, a határőrséget a Székelyföldön Háromszék, Csík-, Gyergyó- és Kászsorszék, Bardóc fiúszék területére terjesztették ki, kimaradt belőle Maros- és Udvarhelyszék. Ezáltal a Székelyföldet a hatalom kettéosztotta nemcsak földrajzilag, de a társadalmi struktúra alakulása szempontjából is. Mesterségesen új katonai rendeket hozott létre a szabad székelyekből és a kispapok székelyekből, de mentességet biztosított a birtokos nemeseknek és a jobbágyoknak, ami a közjogi egyenlőtlenség nagyméretű fokozódását eredményezte, csorbát ejtve a székely egyenlőségtudaton is. A székely határőrök helyzete nem sokban különbözött a román határőrökétől, és a maroszeleki, valamint udvarhelyzeleki szabad székelyek helyzete is hasonló volt a szász és román szabad parasztokéval.

Székelyföld népességének társadalmi összetétele az idők folyamán sokat változott. Az 1848-as forradalom előtti években Imreh István kutatásai szerint a székelyföldi népesség társadalmi struktúrája a következő volt: egytelkes nemes 6,29 százalék, határőr katonák 35,13, szabad székely 17,22, jobbágy és zsellér 38,24, taxalista polgár 0,13, bányász 0,54, egyéb 2,54 százalék. Tehát a székelységnek mintegy 60 százaléka tartozott a szabad székely rendekhez, mert a jobbágyok nem voltak jogokkal rendelkező társadalmi rend. A fenti kimutatást ki kell egészítenünk a 23 grófi, 24 bárói és mintegy 1100 birtokos nemes családdal. Tekintettel arra, hogy rendszerint nagycsaládokról van szó, egyes kutatók számításai szerint Székelyföldön 136 arisztokrata családdal és 1100 birtokos nemesi családdal számolhatunk.

Témánk alapján felvetődik az a kérdés, hogy 1848-ban hogy nézett ki a rendi székely nemzet Székelyföldön. Hogy a rendiségből általában az európai társadalmakban, így Erdélyben és Székelyföldön is kimaradtak a politikai jogokkal nem rendelkező rétegek, jobbágyok, városi szegények, szolgák, nem szorul bővebb magyarázatra. A székely nemzet részei voltak a szabad rendek (határőr katonák, szabad földművelők), de a meghatározó vezető rendet a birtokos nemesi családok alkották; akik nagyrészt a korábbi primor és lófő rendűek leszármazottjai voltak, részben pedig a vármegyékből kerültek be a székely nemesi rendbe.

Természetesen nyelvi-kulturális és etnikai szempontból a székelység, amióta történelmüket ismerjük, a magyarság részét képezte, s ezt identitása is tükrözte, miről az 1848-as események során bizonyosságot tett. De lássuk, mi történt a rendi nemzettel 1848-ban.

A forradalom hírére nagy lelkesedéssel s reménykedéssel fogadta a székelység. Általánosan magáévá tette a Tizenkét Pontot, de ezekhez sietett hozzáfűzni a maga szempontjait. És ebből számos probléma adódott, ugyanis rövidesen kiderült, hogy a sajátos székely kérdések

megoldásának milyen nehéz érvényt szerezni a magyar forradalom általános programja szerint – abban a konfliktusos helyzetben, amely a magyar forradalom és a Habsburg-hatalom között keletkezett. Ilyen kérdések voltak: a határőri rendszer azonnali megszüntetése, a székelyföldi jobbágyság azonnali felszabadítása és a székelység régi rendi jogai. További gondot okoztak a székely társadalom különböző kategóriái között feszülő ellentétek kiegyenlítésének nehézségei.

Induljunk ki abból a tényből, hogy a székelység saját jövőjét Erdély és Magyarország uniója alapján képzelte el. Ezt bizonyítják az 1848 tavaszán Háromszék-, Csík-, Gyergyó- és Kászonszék, Udvarhelyszék, Marosozsék, valamint Aranyosozsék közgyűlésein s a népgyűléseken elfogadott határozatok. És erről szól a kolozsvári utolsó rendi országgyűlés, valamint a pesti nép-képviselői országgyűlés forrásanyaga. A régi öröklött állapotok felszámolása s a polgári társadalom elvei szerint való rendezéséről azonban sem a kolozsvári, sem a pesti országgyűlésnek nem sikerült mindenben megfelelő törvényt alkotni.

A határőrrendszert azért nem lehetett azonnal megszüntetni – holott ez volt a határőrrendiek legfőbb kívánsága –, mert ellenezte a fennálló erdélyi császári főhadparancsnokság, illetve mert a magyar forradalom vezetése is úgy vélte, hogy a székely fegyveres alakulatokra még szükség lehet a forradalom vívmányainak védelmében. Kiderült, hogy az erdélyi országgyűlés úrbéri törvényét, amely kimondta a jobbágyviszonyok megszüntetését, Székelyföldön csak a jobbágycsaládoknak mintegy tíz százalékára lehetett alkalmazni, mert a székelyföldi földtulajdon-jogot meghatározó „székely örökség” (siculitas haereditas) mint birtokjog kizárta az úrbériséget s nem volt elidegeníthető az eredeti tulajdonosától. Igaz, a jobbágyfelszabadítást már 1848 májusának végén kihirdették Háromszéken, amely kedvező hatással volt a jobbágymozgalmak lecsendesítésére, de mégsem helyettesíthette a törvényes rendezést.

Pedig az általános jogi keret adva volt: ugyanis az 1848. április 11-én kihirdetett pozsonyi törvények, valamint az 1848. május 30.–július 18. között Kolozsvárt elfogadott törvények értelmében megszűntek a rendiséget kodifikáló törvények, ez következett a törvény előtti egyenlőség és a közös teherviselés elvének kinyilatkoztatása és a megfelelő törvények alkotása nyomán. De a polgári egyenlőséget meghirdető törvények is nehezen találtak befogadásra Székelyföldön. Ugyanis a székelyek minden olyan régi jog visszaadását kívánták a forradalomtól, amelyektől korábban a Habsburg-hatalom megfosztotta. A katonarendűek követelése sem bizonyult könnyen megoldható kérdésnek. Ők azt kérték, hogy azonnal szűnjön meg az 1764-ben létrejött határőri rendszer s megalakítandó nemzetőrségek keretében a nemes és jobbágy éppúgy teljesítsen szolgálatot, mint az eddigi katonarend. Ezek rendezését a székely székek az erdélyi országgyűléstől várták, amelynek összehívását külön is követelte a Kolozsvárra érkező udvarhelyszéki küldöttség.

Az utolsó erdélyi rendi országgyűlés 1848. május 29-én ült össze Kolozsvárt. Ezen természetesen megjelentek Székelyföld képviselői (követei, ahogy akkor nevezték), összesen 27 székely, illetve városi követ. Az országgyűlés elsőként az Erdély és Magyarország egyesüléséről szóló törvényt fogadta el, amelyet előzőleg a magyar országgyűlés már megszavazott s a király kézjegyével ellátta, jóváhagyta. Az I. törvény kimondta: „Valamint a testvér Magyarországon minden lakosok jogegyenlősége kimondva és életbe léptetve van, ugyanazon módon, itt is, e hazában minden lakosaira nézve, nemzet-, nyelv- és valláskülönbség nélkül örök és változhatatlan (!) elvül elismertetik, és az evvel ellenkező eddigi törvények ezennel eltöröltetetteknek nyilvánítatnak.” A törvényt június 10-én az uralkodó, V. Ferdinánd megerősítette. Ezzel és más elfogadott törvényekkel, például a jobbágyok felszabadítását, a törvény előtti egyenlőséget, közös teherviselést kimondó törvényekkel a feudális rendiség törvényeit eltörölték, és lerakták a polgári világ törvényes alapjainak legfontosabb elveit. Mivel a magyar országgyűlés ezt már megtette, nyilvánvaló, hogy rendszerváltás történt. Így értékelhetjük 1848 eseményeit, amelyek a modern magyar polgári nemzet megszületését eredményezték.

Mivel a rendiség idején a sajátos székely ügyeket székely nemzetgyűléseken is megvitatták, sőt azon a középkorban és kora újkorban törvényeket is hoztak, 1848 nyarán is sort kellett keríteni egy ilyen fórum megtartására, hogy a középkor óta különálló székely nemzet magáévá tegye a gyökeres változást jelentő említett törvényeket, s ezek által elfoglalhassa az őt megillető helyet a modern magyar polgári nemzetben. Agyagfalvára Berzenczey László marosvásárosi követ hívására 1848. október 16–18-án mintegy 60 ezer székely gyűlt össze, ahol gróf Mikó Imrét választották meg a gyűlés elnökének. A gyűlés kimondta az elszakadást a Habsburg-hatalomtól, s azt is, hogy a székelység csak a magyar kormány rendelkezéseit hajlandó elfogadni. Az előterjesztett javaslatok között szerepelt a székely nemzet „jog és kötelezettségbeli egyenlősége”, amit a fórum jóváhagyott. Ezt a Három- és Miklósvárszékek minden népeihez című kiáltványban a következőkben hirdette ki a székely vezetőség: „Az agyagfalvi téren tartott székely nemzeti gyűlés határozata folytán – mely felmerült a törvényhozás alapján – kimondatott, hogy jogban és kötelességben Székelyföldnek, tehát székünknek is minden polgára egyenlő, s ezek folytán elhatározatott az is, hogy az eddig fennállott katonáskodási rendszer s ebből felmerült sérelmes viszonyok eltöröltettek”.

E határozat, amellyel a teljesen összhangban állt az erdélyi és pesti országgyűlések törvényeivel, elfogadta a társadalmi rendszer polgári elveit, jogalapját. Ezzel a székelység végképp kijelölte s elfoglalta helyét az egységes modern magyar nemzetben. A székelység a magyar nemzet részeként lépett át a 19. század második felébe. Erről azóta számtalan alkalommal tett tanúbizonyságot. Ezután külön székely nemzetről – véleményem szerint – csak történelmi múltként lehet szó. De a székely identitás, öntudat tovább élt és napjainkban is él mintegy szimbiózisban a magyar tudattal. □ **(Szabadság)**

Háromszék független napilap